

farknyi referátumot is tartani, hogy meg ne említsük: az oktatással, a problémamegoldással s a munkaiskolával kapcsolatos alapvető elképzelései mind az *akarat és jellem nevelésének irányába mutatnak*. A 7–8. osztályról szólva pedig külön is kiemeli, hogy ez az igazi „erkölcsi gyermekvédelem” kora, és ebben az iskolának s az ott folyó oktatásnak kitüntetett jelentősége van.

Úgy gondolom, hogy az új fölismerések egész sorát még említészerűen sem tudtam beiktatni referátumomba, s ezt Nagy László miatt őszintén sajnálom. Befejezőképpen a *gyermekvédelem és az oktatás* szempontjának a didaktikában való rokonszenves egybefonását említem mint didaktikailag valóban újszerű összefüggést. Úgy vélem, leginkább ezáltal kapja meg ez a didaktikai koncepció a maga *általános pedagógiai súlyát*, a szorosabb értelemben vett didaktikai kereteken túlmutató jelentőségét.

EIBEN OTTÓ–KONTRA GYÖRGY

NAGY LÁSZLÓ MUNKÁSSÁGA ÉS A HUMÁNBOLÓGIA

Nagy László egész tudományos életművében érvényesül az a fontos alapelv, amelyet egyik utolsó tanulmányában így fogalmazott meg: „A pedagógiai biológia tárgya a gyermek egész személyiségének *egyetemesen összefoglaló és egységes vizsgálata*”. (Nagy László 1929)

Régóta nyilvánvaló igény, hogy a pedagógus, a pszichológus, az orvos és az antropológus működjenek együtt a gyermek tanulmányozásában, hiszen a gyermek testi és szellemi fejlődésének vizsgálata legfőljebb csak módszertani okok miatt választható szét. Mégis, ez az együttműködés még ma sem valósult meg teljesen. A gyermektanulmányozás jeles képviselői azonban valóban sok olyan munkát végeztek – maga Nagy László, majd ösztönzésére munkatársai –, amelyekből kitűnik erre az egységes szemléletre való törekvés. De ezt tükrözi a kor nemzetközi pedagógiai irodalma is.

Azt a gondolatot, hogy az iskolás gyermekek testnagysága és intelligenciája között összefüggés van, Porter írta le az 1890-es években (1893, 1895, 1896), majd két évtizeddel később Baldwin (1914, 1916) újabb vizsgálata alapján, még határozottabban hangsúlyozta. Az 1920-as évektől kezdve amerikai nevelők számos tanulmányban jelentették, hogy értelmes korrelációt találtak a gyermekek testméretei és fiziológiai értékei, valamint az új intelligencia- és személyiségtesztek között. Baldwin és Stecher (1922) az Iowa Egyetemen 5–14 éves gyermekeken végzett longitudinális vizsgálat alapján egyes testméretek és a Binet–Simon teszttel mért mentális fejlettség között magas korrelációt találtak, éspedig a testmagasság és a mentális életkor között fiúknál $r = 0,84$, leányoknál $r = 0,89$, a testsúly és a mentális életkor között fiúknál $r = 0,86$, a leányoknál $r = 0,77$ a korrelációs koefficiens értéke. A csontéletkor és a mentális életkor korrelációja mindkét nemnél $r = 0,87$ volt. Tanulmányukat e szerzők maguk is csak kezdeti lépésnek minősítették, amely kvantitatív bázisa lehet egy régóta feltételezett benyomásnak, mégis számos pedagógiai munka ezt már definitív demonstrációnak fogadta el (Boyd 1980).

Tudjuk, hogy Nagy László nagy nemzetközi kitekintéssel rendelkező tudós volt, valóban a kor színvonalán dolgozott. Az általa javasolt komplex megközelítési mód a gyermektanulmányozásban tehát a maga idejében rendkívül korszerű volt. A kutatások ilyen irányban történő beállítása tisztán pedagógiai, de emellett jól érzékelhetően szociális töltésű volt. Ez megnyilvánul Nagy László néhány példamutató antropológiai dolgozatában is (pl. *Nagy L.* 1923), majd még általánosabban munkatársai tevékenységében, amely igazán a Magyar Gyermektanulmányi Társaság kereteiben bontakozott ki.

Jóllehet a magyar antropológia az 1870-es évektől büszkélkedhet néhány olyan dolgozattal, amely az iskolás gyermekek antropológiai vizsgálatairól számol be (*Körössy* 1875, *Weisz-Földes* 1875), ezekben elsősorban kvalitatív antropológiai jellegekről, a szem- és hajsزín változatairól olvashatunk, illetve az akkor még újdonságnak számító fejindex értékekről. Olyan testméretek, amelyek alapján a gyermek testi fejlődését megítélhetnénk, a múlt századból gyakorlatilag nem állnak rendelkezésünkre. *Grósz Gyula* „*Gyermekegészségtana*”-ban – amely a Gyermektanulmányi Könyvtár sorozatában, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság kiadásában jelent meg – figyelemre méltó áttekintést ad a külföldi és hazai növekedésvizsgálatokról (*Grósz* 1914). Ebből is kitűnik, hogy ez utóbbiak eléggé esetlegesek (l. *Eiben* 1962, 1977; *Kontra* 1982).

Nagy László tanítványának és munkatársának, *Ballai Károlynak* *A magyar gyermek* c. könyve (1932) – a szerző szerint – „Nagy László utolsó, nagy öröme volt”. E könyvében *Ballai* elsősorban a matyó gyermekek testmagasság és testsúly adatait közli néhány egyéb antropológiai jelleg (a fej hosszúság–szélességi jelzője, szemszín, hajsزín stb.) kíséretében. Összehasonlítja a testmagasság és a karöltő arányát, és ezt a hazai antropológiai irodalom egyik legelső proporciónális elemzésének tekinthetjük. *Ballai* rámutat a vizsgált gyermek szociális különbözőségeire, és szemléletesen bemutatja a környezeti tényezők hatására kialakult eltérő fejlettségű gyermekeket.

A gyermekek növekedésére ható belső és külső tényezők közül (lásd *Eiben* 1972) azóta is legtöbbször a társadalmi tényezők kerülnek előtérbe. A jelenleg is folyó budapesti longitudinális növekedésvizsgálat eddig feldolgozott adatai alapján *Eiben* és munkatársai (1981) új, szemléletes adatokat közölnek a család társadalmi–szociális helyzetének növekedést befolyásoló hatásáról. A szülők foglalkozása és keresete alapján öt csoportba osztott gyermekek közül a jobb körülmények között élők általában nagyobbak, súlyosabbak, mint a rosszabb körülmények között élő kortársaik. A testmagasságban ez a különbség a 2,5 éves kortól egyre kifejezettebb. A testsúly esetében ez a kép nem ennyire szembetűnő: közismert ugyanis, hogy a testsúly sokkal inkább reagál a környezeti hatásokra, mint pl. a testmagasság. A jobb körülmények között élő gyermekek súlytöbblete 7 éves kortól kifejezett, viszont a rosszabb körülmények között élő gyermekek elmaradása már fél éves kortól észlelhető. Még ha a különbségek nem is szignifikánsak, a jelenség figyelmeztető, hiszen kihat pedagógiai gyakorlatunkra is.

Nagy László munkásságában ugyancsak nagy figyelmet szentelt az egyedfejlődésben megmutató szakaszosságnak, a nemi különbözőségnek, illetve a testalkat kialakulásának. „Adatok a serdült korú leányok testi fejlődéséhez” c. dolgozatában (*Nagy L.* 1914) a növekedés „hirtelen szökéséről” beszél. Ez pontosan megfelel a serdülési növekedési lökésnek nevezett jelenségnek. Mai ismereteink szerint a gyermek növeke-

désében vannak mindenirányú intenzív növekedési szakaszok (Eiben 1961), amelyek közül a legfontosabb, a serdülési növekedési lökés, tudományosan elfogadott tény. Megállapíthatjuk tehát, hogy e kérdésben Nagy László – pedagógus létere – korszerűbben foglalt állást, mint például a német nyelvű és később hazai szakirodalmában oly sokat idézett Stratz (1909).

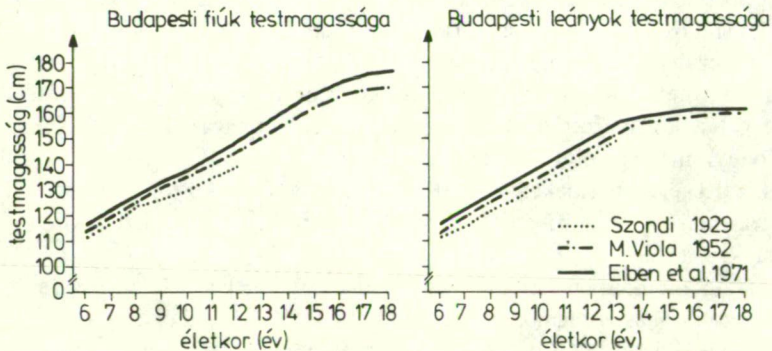
Ma valljuk, hogy a népesség egészségügyi állapotát, ha úgy tetszik, „biológiai értékét”, jól tükrözi a gyermekek normális fejlődése. A gyermekek testi fejlődése rendszeres ellenőrzésének megszervezésében, a vizsgálatok kibővítésében Nagy Lászlónak fontos érdemei vannak, hiszen ma már általánosan elfogadott tudományos álláspont, hogy a testméretek a gyermek egész fejlődésmenetére iránymutatóak.

Nagy László és Ranschburg Pál szellemi műhelyéből nőtt ki Szondi Lipót (1929) nagyszabású budapesti vizsgálata. E vizsgálat a 6–13 éves szegény sorsú budapesti gyermekeket érintette, és számos testméretüket vizsgálta. A közlemény elsőként ad közre „magyar antropometriai normákat”. A normák megadásánál nem elégedett meg csupán a középértékek közlésével, hanem kidolgozta az egyes testméretekre a normalitás fogalmát, és megadta a középérték ± 2 szórásnyi normális ingadozásának határait. A testméretek mellett foglalkozott a gyermekek alkati indexeivel is, amelyek némelyike valóban jól jelzi a biológiai fejlődés előrehaladását, illetve bizonyos alkati változásokat.

A Szondiéhoz hasonló, szakszerű és nagyszámú gyermeken végzett növekedésvizsgálat eredményeit Mentuszné Viola Ilona (1952) adta közre a Fővárosi Iskolaegészségügyi Szolgálat segítségével. Mintegy két évtizeddel később hasonló igényű növekedésvizsgálatot végeztünk Budapesten (Eiben és munkatársai 1971), amely a legújabb növekedési referenciaértékeket szolgáltatja.

Ezek a növekedési görbék jól érzékeltetik, hogy a közel fél évszázad alatt a budapesti gyermekek növekedése milyen mértékben változott meg: a gyermekek ma lényegesen magasabbak, mint a fél évszázaddal korábban élt generációk voltak (1. ábra).

A növekedési görbék egyszersmind szembeűnően érzékeltetik a szekuláris változásokat. A szekuláris növekedési változások fogalma magába foglalja a következő jelenségeket: egy bizonyos testmagasság (testmagasság, testsúly) elérésének időpontja

1. ábra

korábbi vagy későbbi életkorra kerül, korábban vagy később következik be a nemi érés, valamint a felnőtt kori testmagasság elérése; a felnőtt kori termet növekedése vagy csökkenése (*Van Wieringen 1978, Eiben 1982*). A szekuláris változások helyett gyakran használják az „akceleráció” kifejezést, ma már korszerűtlenül (vö. *Eiben 1972*). A sajtóban, de még a pedagógiai szakirodalomban is gyakran találkozhatunk olyan szélsőséges adatokkal, amelyek félrevezetőek. Nagyon fontos lenne tehát az új, szakszerű vizsgálatokon alapuló adatokat a pedagógiai munkába beépíteni.

Hogy erre mennyire megvan az igény, mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy az 1963-ban kidolgozott Tantervhez kiadott *Nevelési Terv* közreadja az általános iskolás gyermekek fontosabb testméreteinek átlagöveit is (*Nevelési Terv 17. oldal*) mint a testi nevelés alapjául szolgáló biológiai adatokat (lásd még *Eiben 1963*).

Ezek az adatok felhasználhatók mind az egészséges gyermekek fejlődésének rutinszerű ellenőrzésére, mind pedig arra, hogy beteg vagy bármilyen tekintetben hátrányos helyzetű gyermekek testi fejlődését e referenciaértékek alapján megítéljük. Az értelmi fogyatékos gyermekek kóreredetének a „Budapesti vizsgálat” tükrében történt elemzése során a vizsgált értelmi fogyatékosok testi fejlettségét például az éppen akkor újonnan kidolgozott budapesti növekedési standardekhez hasonlíthattuk (*Eiben 1978*).

Egy-egy regionális keresztmetszeti növekedésvizsgálat alkalmas arra, hogy a kérdéses földrajzi területen élő gyermekekre, ifjúságra hosszabb-rövidebb ideig érvényes referenciaértékeket adjon. Ilyennek tekinthető *Eiben körmendi növekedésvizsgálata*.

Az 1958-ban, majd 1968-ban és 1978-ban elvégzett teljes körű keresztmetszeti növekedésvizsgálat figyelemre méltó eredményeket hozott (*Eiben 1981*). Az említett két évtized alatt Körmend mezőgazdasági jellegű nagyközségből észrevehetően iparosodott kisvárossá fejlődött. A település lakossága 7500-ról 12 500-ra növekedett. Az orvosi ellátás mintegy 150–200%-kal javult, és ez elsősorban az iskolaorvosi szolgáltatásban, az orvosok és a kórházi ágyak számának növekedésében, a rendelőintézet kapacitásának bővülésében stb. jut kifejezésre. A gyermekek táplálkozása a korábbi szénhidrát-dús, kalóriában gazdag étkezés helyett a vegyes, sok állati fehérjét és ásványi sót tartalmazó étkezés felé alakult. A gyermekek interperszonális kapcsolatai jelentősen javultak. Az életmód, éppen az urbanizálódás hatására, ugyancsak változott. Míg korábban szüleik oldalán részt vettek a nehéz paraszti munkában, addig ma inkább a különböző sportági edzéseken fejlesztik fizikai erőnlétüket. Az itt felsorolt környezeti tényezők mellett a városka (relatív) populációgenetikai egyensúlya is enyhén megváltozott, elsősorban a népesség mozgása, keveredése következtében.

A vizsgált negyedszázad során a körmendi 3–18 éves gyermekek növekedési folyamata jelentősen megváltozott, bár vannak olyan észlelések is, amelyek bizonyos aggodalomra adnak okot.

A gyermekek testsúlya 1968-ban mintegy 0,5–5,5 kg-mal volt nagyobb, mint 1958-ban az azonos korú és nemű gyermekeknél. 1978-ra a testsúly újabb 0,5–6,0 kg-mal nőtt a különböző évfolyamokban.

A testmagasság középértékei 1968-ban mintegy 1,5–5,5 cm-rel nagyobbak, mint 1958-ban voltak, 1978-ban ez a tendencia még tart, ha nem is olyan erősen, mint a

korábbi évtizedben: a fiúk és a leányok testmagasságátlagá mintegy 1,0–6,5 cm-rel nagyobb.

A vállszélesség minden korcsoportnál és mindkét nemnél keskenyebb 1968-ban, mint 1958-ban. A különbség néhány mm-től közel 2 cm-ig terjed. 1978-ban már szélesebb a gyermekek válla, mint 1968-ban volt, de még nem éri el az 1958. évi értékeket.

A csípőszélesség esetében hasonló tendencia észlelhető: az 1968. évi negatív különbségek még nagyobbak. 1978-ban e jellegben is javuló értékeket láthatunk, de a középértékek még nem érik el az 1958. éveket.

A körmendi gyermekek testalkata tehát egyre inkább keskeny, lineáris. E változások okai elsősorban a megváltozott környezeti tényezők lehetnek. Felvetődik azonban néhány kérdés: A gyermekek itt észlelt lineáris testalkata vajon javulásnak tekinthető-e, avagy bizonyos regressziós tendenciának kell felfognunk? Hogyan fognak ezek a gyermekek ellenállni az ún. civilizációs ártalmaknak, hogyan fogják megvalósítani testi és mentális fejlődésük harmóniáját? Ezek a keskeny törzsű, lineáris testfelépítésű gyermekek hogyan fognak adaptálódni a modern élet támasztotta követelményekhez? (Eiben 1981).

Úgy véljük, mindezek a kérdések a legszorosabban összefüggnek a pedagógiai gyakorlattal.

Nagy László maga is szorgalmazta a gyermeki testalkat természettudományos igényű vizsgálatát. Erre vonatkozó munkássága a maga idejében jelentős iránymutatás volt, és tendenciájában ma is él. Azok a feltevések viszont, amelyek szerint bizonyos testalkati típusokhoz bizonyos pszichés tulajdonságok rendelhetők, mai ismereteink szerint nem állják meg a helyüket. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a gyermeki testalkati variációk ismerete önmagában, a testi nevelés szempontjából is nagyon fontos.

Az utóbbi évtizedekben kidolgozott humánbiológiai vizsgáló módszerek közül itt most *Sheldon* és munkatársai (1940) módszerét, illetve annak antropometriai változatát (*Heath–Carter* 1967, *Carter* 1975) említjük meg, mint a testalkati kutatás egyik jól megalapozott becslési eljárását. Ennek az a lényege, hogy a megtermékenyített petesejt által létrehozott csíralemezekből kifejlődő szervrendszerek relatív túlsúlyát becsli 1-től 7-ig terjedő beosztásban. A belső csíralemez hozza létre a zsigeri szerveket, az endomorfia komponensét, a középső csíralemez a csont- és izomrendszert, vagyis a mezomorfia komponensét, míg a harmadik komponens nem annyira a külső csíralemez által kifejlesztett kültakarót és idegrendszert mint inkább a test linearitását reprezentálja. Minden ember testében jelen vannak a felsorolt komponensek, de mindegyikünkénél más és más arányban. A szomatotipizálás ezt az arányt egy számhármassal fejezi ki, vagyis bárkinek a testalkatát három számmal adekvát módon jellemzi. A módszer rendkívül szemléletes, ennek is köszönheti gyors elterjedését: az egyedet három testalkati (szomatotípus) komponense alapján helyezi be a háromdimenziójú térbe, s azt egy síkba kivetített ívháromszögön ábrázolja.

A már ismertett körmendi növekedésvizsgálatok 1968. évi adatai alapján néhány kiemelt évfolyamon érzékeltetjük a növekedés során bekövetkező testalkati változásokat. A korai gyermekkorban a mezomorfia dominál, a 7 éves fiúk ekto-mezomorfiok. A serdülési növekedési lökés során az ektomorfia komponens értéke jelentősen emelkedik, majd a pubertás után az endomorfia értéke nő meg egy kissé. A 17

éves fiúk már mezo-ektomorfofok. A leányok a korai gyermekkorban még inkább mezomorfofok, de 6–9 év között az ektomorfia értéke emelkedik. A prepubertás idején kiegyensúlyozott ektomorfiát figyelhetünk meg náluk, majd a serdülési növekedési lökés az ektomorfia további emelkedését hozza. A serdülés után azonban a leányoknál az endomorfia szembetűnően és gyorsan emelkedik. Így alakul ki a lágyabb, kerekded idomú női testalkat. – Talán nem kell bizonygatnunk, hogy a testi nevelés szempontjából mennyire nagy jelentősége van egy ilyen természettudományos igényű, objektív regisztráló módszernek.

Visszatekintve Nagy László és köre munkásságára, annak tudományos életünkre és azon belül is az antropológiára–humánbiológiára gyakorolt hatására, megállapíthatjuk, hogy az 1910-es éveket a két tudományág s a pedagógia egymásra találása korszakának tekinthetjük. A forradalmak éveiben alakult ki az együttműködés, majd az 1920-as években nehéz körülmények között, a meghurcoltatás ellenére is jelentős kollaboráció valósult meg (lásd *Bartucz* 1923). A gyermekekkel foglalkozó szakemberek ilyen szellemű együttműködésének egy újabb szerény példajaként hivatkozhatunk az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kara Neveléstudományi Tanszéke, valamint Embertani Tanszéke között kiépített együttműködésre, amelynek keretében a pedagógia és a humánbiológia határterületén fellelhető problémákat vesszük számba. Első közös tanácskozásunk anyaga a közelmúltban jelent meg „*Pedagógia és Humánbiológia*” címmel. Őszintén reméljük, hogy ezt az első konferenciát továbbiak is követik, hiszen ezzel felelhetünk meg leginkább Nagy László szellemi hagyatékának, amely szerint a gyermekkel foglalkozó tudomány „nemcsak összefoglaló, hanem *egységes képet* is törekszik nyújtani a gyermekről és ifjúról” (*Nagy L.* 1929). Az itt bemutatott kutatási eredmények is ezt a szemléletmódot igyekeztek tükrözni. Láthattuk, hogy a gyermekek jobb növekedési, testfejlődési értéke egyben társadalmi felemelkedésünket is demonstrálják. A tudomány ezt a folyamatot nemcsak regisztrálja, hanem elő is segíti. Nagy László tudománya is ilyen volt, egyszerre elméleti és gyakorlati, és ma is így hat.

IRODALOM

- Ballai, K.* (1932): A magyar gyermek eredeti mérések és lélektani adatok alapján. (2. kiadás, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság Nagy László Emlékbizottságának kiadása) Budapest. 90.
- Baldwin, B. T.* (1914): Physical growth and school progress: a study in experimental education. – U. S. Bureau of Education Bull. No. 10. Washington.
- Baldwin, B. T.* (1916): A measuring scale for physical growth and physiological age. – *In* Nat. Soc. for the Study of Education, 15th yearbook, *part 1*; Standards and tests . . . 11–22. Bloomington.
- Baldwin, B. T.*–*Stecher, L. I.* (1922): Mental growth curve of normal and superior children. – University of Iowa Studies in Child Welfare, 2; 1–66. Iowa City.
- Bartucz, L.* (1923): Az iskolás gyermekek természetbeli növekedése Magyarországon (36 646 adat alapján). – *Anthrop. Füz. 1*; 88–92.
- Boyd, E.* (1980): Origins of the study of human growth. – University of Oregon Health Sciences Center Foundation, Oregon. 676.
- Carter, J. E. L.* (1975): The Heath–Carter somatotype method. – San Diego State University, San Diego.

- Eiben, O.* (1961): Körmend ifjúságának testi fejlettsége. – Doktori értekezés. Szombathely–Debrecen. 261.
- Eiben, O.* (1962): A gyermek növekedéséről. Függelék: A gyermek növekedését, testi fejlődését kutató hazai vizsgálatok irodalmának történeti áttekintése és Irodalomjegyzék. – Magyar Pedagógia 2; 56–81.
- Eiben, O.* (1963): A testi fejlettség megítélésének kérdései. – Ped. Szemle 13; 419–428.
- Eiben, O.* (1972): Az akceleráció a magyar gyermekek körében. – In: Akceleráció és Nevelés. Nyári Egyetem, Szeged. 37–58.
- Eiben, O. G.* (1977): Hungarian investigations concerning growth and development and the variation of physique. (Opening lecture) – In: *Eiben, O. G.* (Ed.): Growth and development; Physique. Symp. Biol. Hung. 20; 11–15.
- Eiben, O.* (1978): Testi fejlettség vizsgálata; testméretek; fej- és arcméretek. – In: *Czeizel, E. – Lányiné Engelmayer, Á. – Rátay, Cs.* (Szerk.): Az értelmi fogyatékosok kóreredete a „Budapest vizsgálat” tükrében. – Medicina, Budapest. 86–91.
- Eiben, O. G.* (1981): Growth and development of Hungarian children referring to their health status in relation to socio-economic, cultural and hygienic conditions. – Főreferátum a „Prevention and Health Care throughout Childhood and Adolescence” című *Eushum* kongresszuson, Amsterdamban, 1981 augusztusában.
- Eiben, O.* (1981): Humánbiológia és pedagógia. – In: *Jáki, L. – Simon, I.* (Szerk.): Pedagógia és humánbiológia. ELTE, Budapest. 10–16.
- Eiben, O. G.* (1982): Kinanthropometry, a human biological view investigating the physical development in children and juniors. – Referátum a Nemzetközi Olimpiai Akadémia 5. Nevelési Konferenciáján, Olympiában, 1982. július.
- Eiben, O. – Hegedűs, Gy. – Bánhegyi, M. – Kis, K. – Monda, M. – Tasnády, I.* (1971): Budapesti óvodások és iskolások testi fejlettsége (1968–1969). – Budapest Fővárosi KÖJÁL, Budapest. 99.
- Eiben, O. – Óry, I. – Vargáné Teghze-Gerber, Zs.* (1981): A budapesti gyermekek testmagassága és test súlya a korai gyermekkorban szociodemográfiai státusuk függvényében az 1970-es években. – Demográfia 24; 84–99.
- Grósz, Gy.* (1914): Gyermekegészségtan. – A Magyar Gyermektanulmányi Társaság kiadása, a Gyermektanulmányi Könyvtár 3. kötete. Budapest. 309.
- Heath, B. H. – Carter, J. E. L.* (1967): A modified somatotype method. – Am. J. Phys. Antrop. 24; 87–99.
- Kontra, Gy.* (1982): A természettudományos szemlélet érvényesülése Nagy László életművében. – Pedagógiai Szemle 32; 438–444.
- Körössy, J.* (1875): Anthropologiai adatok a budapesti iskolás gyermekekről. – A hon 1875. október 20-i számában; Budapest Főváros Statisztikai Hivatalának havi kimutatásai, 28. szám 127–129.
- Mentuszné Viola, I.* (1952): Fejlődési táblázatok. – Budapest Városi Tanács Iskolaegészségügyi Szolgálat, Budapest. 7.
- Nagy, L.* (1914): Adatok a serdült korú leányok testi fejlődéséhez. – A budapesti VI. ker. áll. Tanító-nőképző Intézet Értesítője az 1913–14. évben. Budapest. 3–12.
- Nagy, L.* (1923): Összefüggés a gyermek testi és szellemi élete és fejlődése között. – Anthropol. Füz. 1; 20–22.
- Nagy, L.* (1929): Pedagógiai biológia. – Különlenyomat a Gyermek 1928. évfolyamából, a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság kiadása, Budapest. 1–4.
- Porter, W. T.* (1893): On the application to individual school children of the mean values derived from anthropological measurements by the generalizing method. – Am. Statist. Assn. Publ. 3; 576–587.
- Porter, W. T.* (1895): The growth of St. Louis children. – Trans. Acad. Sci. St. Louis 6; 161–181, 233–250, 263–426.
- Porter, W. T.* (1896): Remarks on the use of anthropometrical measurements in schools. – In: Amer. Assn. Advancement Phys. Educ.; Report on the 10th annual meeting, New York, 1895. 158–164.
- Sheldon, W. H. – Stevens, S. S. – Tucker, W. B.* (1940): The varieties of human physique. – Harper and Brothers Publ. New York–London. 347.

- Stratz, C. H.* (1909): *Der Körper des Kindes und seine Pflege.* – Enke, Stuttgart. 386.
- Szondi, L.* (1929): *Az iskolás gyermekek testi méretei 6–13 éves korig.* – Novák R. és társa, Budapest. 69.
- Van Wieringen, J. C.* (1978): *Secular growth changes.* – In: *Falkner, F.–Tanner, J. M.* (Eds): *Human Growth.* 2; 445–473.
- Weisz-Földes, B.* (1875): *Antropológiai vizsgálatok a budapesti iskolákban.* – Országos Középtanodai Tanáregylet Közlönye, 8; 582–592.

RITÓÓK PÁLNÉ

A TEHETSÉG ÉS PÁLYAVÁLASZTÁS KÉRDÉSEI NAGY LÁSZLÓ MUNKÁSSÁGÁBAN

A pályaválasztás és a tehetség kérdése Nagy László munkásságában szorosan összekapcsolódik. Életútjának 1919 utáni szakaszában fordult érdeklődése e problémák felé. Az összekapcsolódás azonban nem csupán időbeli, hanem főként tartalmi jellegű. A 20-as években divatos témává lett pályaválasztás és tehetség kérdésköre Nagy László számára sajátos lehetőség. Lehetőség arra, hogy beszélhessen arról, amit társadalomról, politikáról, iskoláról vall, amit gyermeknevelésben, az iskolarendszer felépítésében elképzelt, ami értékrendjét meghatározza. Kemény Gábor szavai szerint 1919 után: „Ő megmaradt a régi Nagy Lászlónak, aki csak előre tudott tekinteni.”¹ Hozzá tehetnénk: oly mértékben, hogy gondolatai, gyakorlati tevékenysége halála után ötven évvel is számos területen érvényes mintát adhatnak a pályaválasztás és a tehetséggelisztés – tehetséggelisztés problémáival foglalkozó szakemberek számára.

A tehetség problémaköre már 1904-ben kezdte foglalkoztatni. Ez az érdeklődése akkor főként a gyermekművészetre vonatkozott, a rajzfejlődés vizsgálatával összefüggésben. A Gyermektanulmányi, majd a Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság keretében számos akciót – elsősorban kiállításokat – kezdeményezett a tehetséges gyermekek számára. Az egész munkálatnak alap gondolata volt, hogy a tehetség elsősorban az alkotó és kombináló képességben nyilvánul meg, de jelentkezhet másodfokon, a nagyfokú technikai készségben, illetőleg az erre való hajlandóságban is. A feltárás – és a kiállítás is – a következő területekre terjedt ki:²

1. Rajzi, szobrászati, iparművészeti, építészeti csoport;
2. Zenei csoport (komponálás és előadás);
3. Technikai kézimunkacsoport (munkák, találmányok);
4. Női kézimunkacsoport;
5. Irodalmi és tudományos csoport;
6. Előadóművészeti (szaválás, szónoklás, színészi alakítás, művészi tánc) csoport.

¹ *Kemény Gábor*: A pedagógus Nagy László. *Korunk*, 1931. 373.

² *Nagy László*: A kiállítás, a kongresszus és a kapcsolatos mozgalmak története. In: *Ozori Frigyes–Bálint Antal* (szerk.): *Tehetségvédelem és pályaválasztás. A magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság. Bp., 1927. 11–16.*